

Elżbieta Sołtys

Zintegrowany system profilaktyki uzależnień

Acta Scientifica Academiae Ostroviensis nr 5, 249-265

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MGR ELŻBIETA SOŁTYS

Zintegrowany system profilaktyki uzależnień

W Polsce profilaktyką zajmują się różne środowiska. Realizując podobne cele, mają one własne style pracy, odmienne procedury. Duża grupa profesjonalistów wywodzi się z programów finansowanych przez Biuro ds. Narkomanii, a realizowanych przez organizacje pozarządowe. Oddzielnym nurtem są programy realizowane, bądź zainspirowane, przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA), Profilaktykę uzależnień realizują również placówki oświatowe, zdarzają się również programy finansowane z funduszy międzynarodowych.

Oddzielnym nurtem są szeroko zakrojone działania antynikotynowe. Bazują one głównie na akcjach massmediowych, tworząc swoistą „modę na niepalenie”.

Powyższa sytuacja ma swoje dobre i złe strony. Powstało bardzo dużo programów, ciekawych procedur, autorskich projektów. W programach profilaktycznych uczestniczy znacząca część populacji dzieci i młodzieży. Jednocześnie brak koordynacji, przepływu informacji powoduje różne negatywne zjawiska. W tym samym środowisku, często w tej samej szkole, przeprowadzane są zajęcia o odmiennych podejściach, a czasami dublujące doświadczenia. Z kolei inne środowiska pozostają „ziemią nie tkniętą”.

Proces ten można prześledzić (zdiagnozować) w konkretnej gminie. Jak w soczewce skupiają się w niej wszystkie pozytywy i negatywy obecnego stanu rzeczy. Wielość i różnorodność działań, a równocześnie brak współpracy, przepływu informacji, profesjonalnych procedur interdyscyplinarnego rozwiązywania problemów.

Jedno z podstawowych działań Grupy Zadaniowej jest przeprowadzenie projektu, którego celem *jest zbudowanie zintegrowanego gmin-*

nego programu profilaktyki uzależnień.

W codziennym działaniu w 80 - tysięcznym mieście trudno jest rozdzielić osoby którym należy udzielać pomocy tylko w specjalnym kierunku. Istnieje potrzeba zintegrowania działań profilaktycznych.

Zintegrowany program profilaktyczny będzie miał na celu:

- zwiększenie informacji o miejscach, do których może trafić dziecko gdy ma kłopoty
- zintensyfikowanie działań profilaktycznych
- efektywne wykorzystanie środków kierowanych na profilaktykę
- wypracowanie standardów profilaktycznych działań dla różnych instytucji
- dostosowywanie działań do zmieniających się realiów (m. in. na rynku narkotykowym)
- opracowanie wskaźników jakości działań poszczególnych organizacji
- tworzenie grup działania i sposobów przepływu informacji
- utrzymywanie aktywności społecznej na problemy zjawisk patologicznych.

Przygotowanie projektu

22 czerwca 1998 roku na naradzie roboczej w Biurze ds. Narkomanii podjęto decyzję o uruchomieniu programu pilotażowego w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Przygotowania koncepcji oraz dokonanie uzgodnień z władzami gminnymi i reprezentantami środowiska profesjonalnego podjął się członek Grupy Zadaniowej Jacek Jakubowski.

13 lipca 1998 roku odbyło się w lokalu Poradni Psychologiczno Pedagogicznej w Ostrowcu Świętokrzyskim seminarium wprowadzające. W seminarium uczestniczyli przedstawiciele organizacji i instytucji prowadzących działalność profilaktyczną.

Na seminarium:

1. Jacek Jakubowski przedstawił informację o projekcie WHO Grupy Zadaniowej, oraz złożył propozycję przeprowadzenia programu pilotażowego.
2. Elżbieta Sołtys (lider lokalnego środowiska profesjonalnego) przedsta-

wiła dorobek działań profilaktycznych w Ostrowcu Świętokrzyskim.

3. Dyskusja uczestników koncentrowała się na potrzebie większej integracji działań, przepływie informacji, tworzenia systemu współpracy służb miejskich, instytucji i organizacji zajmujących się profilaktyką.
4. Zebrani jednomyślnie poparli koncepcję przeprowadzenia programu pilotażowego.

W lipcu i sierpniu w serii kontaktów roboczych zaproszeni zostali do współpracy przedstawiciele służb i organizacji nieobecni na w/w seminarium. (w załączeniu zbiorcza lista lokalnych służb, instytucji, placówek i stowarzyszeń biorących udział w projekcie). Wszyscy oni zadeklarowali uczestnictwo w programie.

Podstawowym celem programu pilotażowego jest zbudowanie modelu zintegrowanego systemu lokalnego profilaktyki uzależnień i innych skutków używania substancji psychoaktywnych.

Podstawowymi zadaniami jest integracja:

- różnych metodyk programów profilaktycznych (akcja masmediów, krótkie programy edukacyjne masowo realizowane w szkołach, rozbudowane programy szkoleniowo - wdrożeniowe, programy aktywizacji młodzieży itp.)
- pracy różnych służb, instytucji i środowisk (pedagogicznych, psychologicznych, lekarze, pracownicy socjalni, działacze organizacji pozarządowych (w tym rodzice), radni, urzędnicy samorządowych i państwowych organów nadzorujących)
- aktywności środowiska dorosłych i liderów młodzieżowych

Efektem działań powinno być :

- wytworzenie naturalnych, międzyludzkich więzi umożliwiających współpracę, przepływ informacji, wzajemną pomoc
- opracowanie procedur współdziałania wykorzystujących potencjały ludzi i instytucji
- przygotowanie propozycji dla gminy i powiatu przyjęcia założeń i konkretnego programu zintegrowanej profilaktyki uzależnień.

Lista instytucji i ludzi biorących udział w projekcie

- Komisja ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Przewodnicząca E. Zugaj
- Koordynator ds. profilaktyki Wydział Zdrowia - T. Romańska
- Delegatura Kuratorium Oświaty - M. Kuszewski
- Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej - J. Gałczyńska
- Poradnia Psychologiczno Pedagogiczna - dyrektor E. Sołtys
- Rejonowa Komenda Policji - W. Chruściel
- Szkolne Świetlice Środowiskowe - szk. nr 2 – I. Wawrylak-Kozioł, S.P. nr 1 I. Ćwiklińska
- Kluby Środowiskowe Towarzystwa „Kuźnia” – W. Karczewski
- Poradnia Rodzinna Towarzystwa „Kuźnia”- M. Sikorska
- Gazeta Ostrowiecka – K. Żak
- Radio Kielce (oddz. Ostrowiec)
- Telewizja Kablowa „Dami”
- Telewizja Kablowa „Krzemionki”
- Koordynator Regionu Świętokrzyskiego Tow. „Kuźnia” - A. Szałapski
- Młodzieżowa Rada Miasta – T. Góra
- Stowarzyszenie " Integracja" – J. HarabinŚwietlica "Dobre Miejsca" – kier. A. Bąk, E. Golec
- Poradnia Medycyny Szkolnej - lek. med. Z. Kolasa-Rogała
- Specjalny Ośrodek dla Dzieci z Zaburzeniami Zachowania - dyr. F. Dzewirz
- Zakład Poprawczy - pedagog A. Chlebna
- Towarzystwo Przeciwdziałania Patologiom " Sigma" - J. Waśko-Stowarzyszenie Abstynenckie "Krzemionki" - W. Kuźnicki
- Oddział Terenowy Powszechnej Akademii Młodzieży - wiceprezes Zarządu PAM J. Kuba
- Stowarzyszenie "EGO" Młodzieżowa Akademia Liderów – J. Kuba
- Program „Kaskada” OBiUP Polskie Towarzystwo Psychologiczne - lokalny koordynator E. Sołtys
- Samorząd Uczniowski – M. Masternak

Przebieg projektu

Etap 1

Projekt rozpoczęła robocza konferencja. Było to spotkanie młodzieży, nauczycieli, pedagogów psychologów, urzędników, pracowników socjalnych, działaczy organizacji pozarządowych, przedstawicieli policji i straży miejskiej. Współorganizatorami konferencji będzie Komisja d/s Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, szef delegatury Kuratorium Oświaty, a także Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna i wiodące stowarzyszenia.

Głównym celem konferencji było zaangażowanie lokalnego środowiska (profesjonalistów i młodzieży) w działania, których celem jest wypracowanie koncepcji i spójnego systemu działań.

Dodatkowym, ważnym czynnikiem, który uwzględniono przy realizacji projektu jest przygotowana reforma edukacji. Jej elementem jest całkowita reorganizacja systemu opieki, pomocy psychologicznej i pedagogicznej. Podstawowym obowiązkiem szkoły będzie wypracowanie programu wychowawczego, którego istotnym elementem będzie działanie profilaktyczne realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi resortami. Tak więc, uczestnicy konferencji, zaproszeni do pracy nad zintegrowanym projektem profilaktyki uzależnień jednocześnie budowali podstawy nowych rozwiązań systemowych.

Na konferencji wykłady poświęcone były:

- Konsekwencjom reformy administracji, edukacji, pomocy społecznej dla działań profilaktycznych,
- Idei integracji profilaktyki pierwszego stopnia.

Tematy warsztatów.

- Jak robić profilaktykę uzależnień (integracja metodyk wypracowanych w ramach różnych nurtów działań).
- Jak budować system profilaktyki uzależnień (współpraca służb, władz, instytucji).
- Jak prowadzić profilaktykę w zespołach złożonych z młodzieży, dorosłych (nauczyciele, rodzice, działacze) i profesjonalistów.

Etap 2

Drugą częścią projektu była seria warsztatów . Ich celem było rozwiązanie problematyki postawionej na konferencji.

Przeprowadzono:

- 10 warsztatów poświęconych współpracy służb celem wypracowania systemu,
- 10 warsztatów typu "młodzi - dorośli".

Zakończeniem drugiego etapu było przygotowanie koncepcji i zintegrowanego systemu profilaktyki uzależnień uzgodnionego z:

- urzędami (gmina, oświata, ewentualnie z częścią nowo wybranych radnych)
- środowiskiem profesjonalnym ~ przedstawicielami służb społecznych (zwłaszcza oświata, zdrowie, opieka społeczna)
- przedstawicielami organizacji pozarządowych
- przedstawicielami środowisk liderów młodzieżowych.

Etap 3

Trzecim etapem była konferencja podsumowująca. Zaproszeni do niej byli wszyscy uczestnicy pierwszej konferencji, a także:

- przedstawiciele WHO
- członkowie Grupy Zadaniowej (zwłaszcza biura d/s Narkomanii, Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Instytutu Onkologicznego, Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej itp.)
- nowo wybrani radni (gminy i powiatu)
- zainteresowani pełnomocnicy gmin

Jej głównym celem była prezentacja materiałów i praca nad modelowymi rozwiązaniami (propozycjami dla innych gmin i powiatów). Konferencja odbyła się w murach Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św.

Koordinacja działań w ramach programu

Koordinacją działań programu „Jednolite Strategie Profilaktyczne” zajmowała się Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Ostrowcu Św. Zaczęto od analizy własnej organizacji. Starano się uchwycić naj-

ważniejsze momenty zachodzących zmian, przechodzenia faz rozwojowych. Zmiany zarządzania i wzrost kwalifikacji pracowników powodowały zwiększenie efektywności działania. Analiza Poradni pokazuje sposób myślenia o swojej instytucji, a także strategię postępowania, która może służyć innym instytucjom chcącym wprowadzić zmiany i przekształcić się w instytucje uczące się. Określiliśmy etapy rozwoju naszej placówki.

Szczegółowy opis programu pilotażowego

W dniach 6 – 7 października w Ostrowcu Św. odbyła się konferencja „Jednolite strategie profilaktyczne”. Miejszem roboczej konferencji był Osiedlowy Dom Kultury, prowadzący Świetlicę Środowiskową finansowaną z funduszy alkoholowych Urzędu Miasta. Także tu mieści się Klub Środowiskowy Towarzystwa Zapobiegania Patologiom Społecznym „Kuźnia”.

Prezentacja organizacji i instytucji prowadzących działania profilaktyczne oraz zajęcia warsztatowe zorganizowane zostały w Szkole Podstawowej nr 2. Szkoła ta jest miejscem działań Szkolnego Klubu Środowiskowego i Towarzystwa „Kuźnia”.

Konferencję otworzył wykład Jacka Jakubowskiego „Jednolite Strategie Profilaktyczne – tworzenie koalicji”. Następnie odbyły się warsztaty, których osiowym celem było budowanie wspólnych działań.

- I JAK POMÓC RODZINIE W KRYZYSIE WSPÓLNA PŁASZCZYZNA DLA INSTYTUCJI – Anna Pytlakowska,
- II MECHANIZM UZALEŻNIENIA WSPÓLNA PŁASZCZYZNA – Krystyna Bąk, Wojciech Kuźnicki,
- III KOMPENDIUM WIEDZY O PROFILAKTYCE – POSZUKIWANIE WSPÓLNEJ PŁASZCZYZNY – Elżbieta Sołtys
- IV BUDOWANIE WSPÓLPRACY MŁODZI – DOROŚLI – Jarosław Kuba
- V STRATEGIE DZIAŁAŃ PROFILAKTYCZNYCH – Bożena Kutwin

VI WDRAŻANIE PROGRAMÓW PROFILAKTYCZNYCH – Doro-
rota Banasiak

VII WDRAŻANIE PROGRAMÓW PROFILAKTYCZNYCH – Mał-
gorzata Synowiec

VIII BUDOWANIE PROGRAMÓW WYCHOWAWCZYCH – ROZ-
WÓJ BEZ LĘKU – Jolanta Harabin

W październiku przeprowadzono na zlecenie Pełnomocnika Wojewody ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Profilaktyki warsztaty dla policji i pracowników socjalnych „Wdrażanie Niebieskich Kart – interwencja w sytuacji przemocy”. Zaproponowano na spotkaniach roboczych opracowanie i wydanie kalendarza na 1999 rok z informacjami o środkach uzależniających, instytucjach niosących pomoc i stanie bezpieczeństwa.

W listopadzie odbył się kolejny cykl warsztatów integrujących społeczność szkolne na temat „Budowania programów wychowawczych z elementami profilaktyki”. Udział w nich wzięli dyrektorzy szkół, nauczyciele, pracownicy bibliotek i świetlic, pielęgniarki szkolne, woźni, przedstawiciele Rad Rodziców oraz uczniowie.

Zastanawiano się nad misją wychowawczą szkoły, jej tożsamością, rytuałami. Budowano zasady uznając, że muszą one być w szkole:

* *ustalone*

* *jawne*

* *uświadomione*

Sytuacje wychowawcze mogą być kreowane w postaci:

1. Modelowania, wskazywania wzorców do naśladownictwa, pragnienia „chciałbym być taki jak on....”
2. Presja sytuacyjna, czyli tworzenie warunków bez podawania wzorów poprzez zachęcanie do samodzielnych zadań, organizowania przedsięwzięć, doświadczania pracy zespołowej. Radzenia sobie w sytuacjach nacisku rówieśniczego, rywalizacji.
3. Nadawania znaczenia faktom, zjawiskom, wartościom, a w rezultacie uczeń nadaje sens życiu. Rozumie po co zdobywa wiedzę. Potrafi określić swoje potrzeby i wcielać w życie wartości.
4. Uczenie przez powtarzanie – trenowanie określonych umiejętności odmawiania, wyrażania swojej opinii, własnego zdania. Tolerancji dla inności.

Przy czym ważne jest dostosowywanie wpływów wychowawczych do etapów rozwojowych uczniów. Do klasy 6 dorośli opiekują się uczniami i zapoznają ich z normami. Są modelem, który pokazuje poszanowanie dla norm i zasad. Po klasie 6 następuje przygotowanie do samodzielności i intensywne internalizowanie norm. Gdy na poziomie licealnym uczeń mając już zinterioryzowane normy uznając je za własne, kieruje się nimi w postępowaniu. Staje w pełni partnerem nauczyciela.

Budując program wychowawczy bierze się pod uwagę

- * misję – co chcemy osiągnąć?
- * wizję – po co to chcemy osiągnąć?
- * priorytety – jak?
- * zadania do wykonania w określonym terminie
- * ewaluację – jak rozpoznamy że osiągnęliśmy zamierzone efekty.

Po zajęciach powstały programy wychowawcze, wspierające zasoby, np. budowanie poczucia własnej wartości, czy ograniczające zjawiska negatywne, np. agresję.

Uczestnicy warsztatów z zadowoleniem stwierdzili, że oprócz uzyskania informacji mieli również możliwość osobistego poznania osób zajmujących się profilaktyką. Przekonali się o pozytywnych efektach wynikających ze współpracy z młodzieżą.

Prowadzący zajęcia zbierali wnioski uczestników dotyczące priorytetowych zadań dla gminnego programu profilaktyki.

Model profilaktyki szkolnej

Podczas większości spotkań stwierdzono, że misją wychowawczą szkoły jest „dawanie korzeni i rozwijanie skrzydeł” dzieciom i młodzieży. Zadaniem zaś jest towarzyszenie młodemu człowiekowi w rozwoju, Dojrzwaniu i doświadczaniu radości z tego, że „rosnąc coraz więcej poznaje”. Stawanie się zdrowym i dobrze radzącym sobie człowiekiem uchroni od patologii. Jednocześnie wskazywano że:

dyrektor szkoły który nie musi mieć dostatecznej wiedzy o skutecznych programach profilaktycznych powinien stwarzać warunki do prowadzenia działań prozdrowotnych. Zapewnia więc finanse, udostępnia wyposażenie szkolne umożliwia korzystanie z materiałów. Osobą inspirującą działania profilaktyczne może być:

pedagog, psycholog szkolny i pielęgniarz, którzy koordynują powstawanie programu profilaktycznego po zbadaniu potrzeb. Nadają rytm pracy zespołowej i są facylitatorami wdrażającymi nowe programy profilaktyczne. Dbają o równe uczestnictwo w tworzeniu programu wychowawczego w szkole woźnej, pielęgniarzki, uczniów, bibliotekarza, pracowników świetlicy i nauczycieli,

pracownicy biblioteki zbierają informacje o szkole, uzupełniają informacje o programach, modelach profilaktyki szkolnej, skutecznych rozwiązaniach stosowanych w innych miejscach. Analizują zainteresowania uczniów,

świetlica udostępnia miejsce spotkań dla grup działających w szkole (pracownicy świetlicy pomagają w odrabianiu lekcji, rozwijają zainteresowania uczniów, organizują dożywianie),

woźne i sprzątaczk obserwują zachowania uczniów gdy nie ma nauczyciela, zwracają uwagę na słownictwo, akty agresji, analizują za-

wartość śmieci zarówno po lekcjach jak i po imprezach szkolnych (ilość niedopałków i butelek po alkoholu), wskazują miejsca zniszczeń i miejsca zaciemnione które stają się mało bezpieczne,

uczeń jest kreatorem rzeczywistości i podmiotem oddziaływań wychowawczych, pełni zasadniczą rolę zachowując się w określony sposób, wpływa na pojawianie się określonych zjawisk, określa potrzeby, jest przedłużeniem rodziny która ma określone tradycje i system wartości.

Społeczność szkolna ma swoich liderów.

Liderem z urzędu jest *dyrektor*, jego zadania dla społeczności szkolnej to:

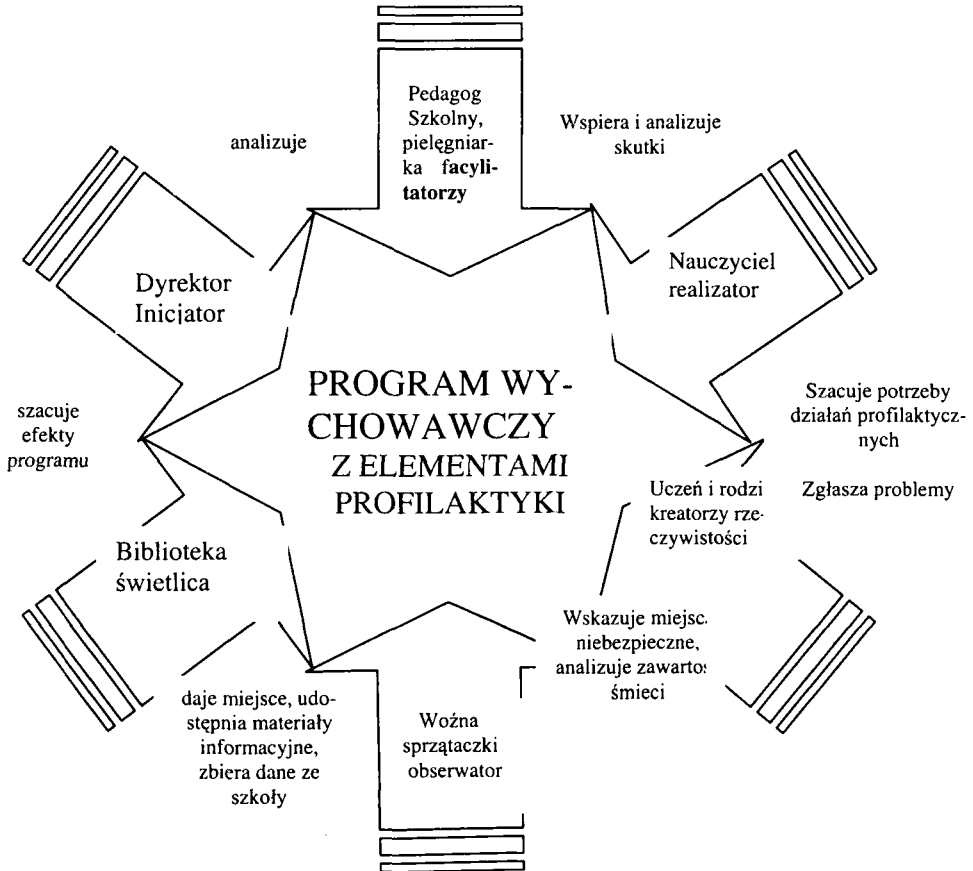
- modelowanie stylu pracy i atmosfery,
- koncentrowanie się na procesie zmian a nie na utrzymaniu struktury,
- motywowanie w oparciu o ciekawość a nie lęk,
- twórcze stosowanie presji sytuacyjnych,
- budowanie partnerskich stosunków a nie hierarchicznych,
- dawanie poczucia bezpieczeństwa,
- zachęcanie do rozwoju i poszukiwań,
- pozwalanie na własne tempo rozwoju, dojrzewanie osobistych motywacji.

Jest autorytetem zawodowym

Liderzy zadaniowi zaś:

- tworzą bezpieczne sytuacje dla rozwoju innych osób,
- widzą w ludziach często, to czego oni sami nie potrafią w sobie jeszcze dostrzec, ich potencjały,
- są optymistami,
- przyciągają swoją osobą, przekonaniem, umiejętnościami, mają pasję.

Rys. Schemat wpływów społeczności szkolnej na budowanie programu wychowawczego

Program zmienia się dynamicznie, jest tworzony w raz z przepływem informacji i zdarzeń nasilających się w szkole. Ustalane są priorytety i określone wskaźniki uzyskania efektów. Program wychowawczy zawiera wnioski do Programu Gminnego.

Postulatami pod adresem Gminnego Programu były:

- potrzeba zapewnienia środków na ciągłość pracy świetlic środowiskowych,
- tworzenie banku informacji o programach profilaktycznych,
- organizowanie pomocy dzieciom i młodzieży z grup ryzyka,
- intensywniejsze uczenie pisania i czytania ze zrozumieniem (przeciwdziałanie analfabetyzmowi funkcjonalnemu) dzieci z rodzin obszaru ryzyka,
- możliwość organizowania zajęć rozwijających zainteresowania
- więcej pracy zespołowej i samodzielnej uczniów w podejmowaniu działań profilaktycznych,
- uświadomienie decydentom, że profilaktyka pierwszego i drugiego stopnia może mieć zintegrowane sposoby realizacji na poziomie środowiska lokalnego, nie należy jej rozbijać na profilaktykę alkoholową, narkotyczną itp.

Rodziny charakter profilaktyki

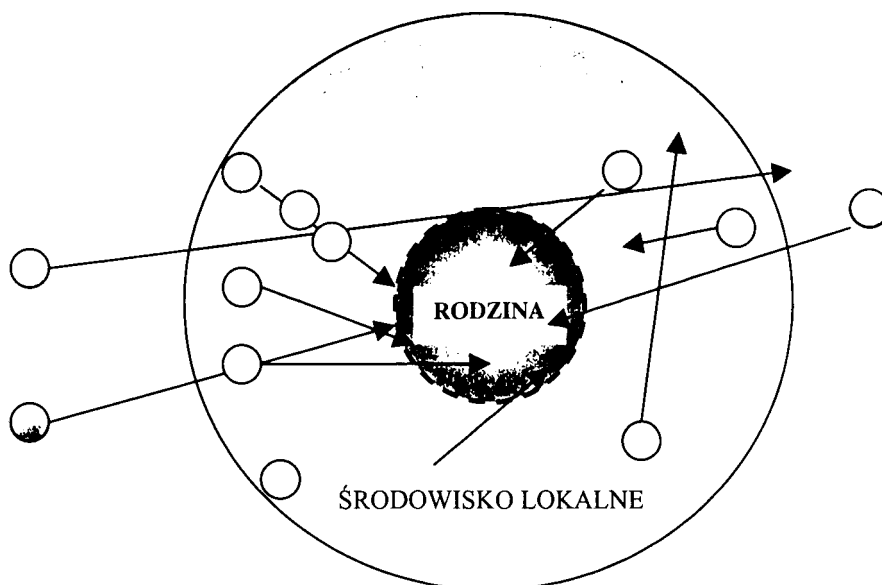
Rodzina stanowi integralny i niezmiennie ważny element życia każdej społeczności. Szybko zmieniające się warunki życia wywierają silny wpływ na osłabienie funkcjonowania i dominujących w niej wartości. W interesie więc poszczególnych ludzi, instytucji i organizacji leży tworzenie warunków do wspomaganie rodziny, które mogą mieć charakter ponadadresortowy a jednocześnie lokalny.

Środowisko społeczne jest bazą, w której funkcjonują instytucje ustawowo zobowiązane do opieki i wsparcia ekonomiczno-społecznego rodzin, szczególnie tych które są zagrożone patologią społeczną. Środowiska lokalne w sposób szczególny skupiają działania różnych instytucji w tym kontekście. Są one adresatami i terenem działań bezpośrednich. Jak w soczewce skupiają negatywne i pozytywne formy pracy. Stworzyło to możliwość przeanalizowania dotychczasowych doświadczeń oraz ich usystematyzowania. Instytucje czy organizacje nie zawsze potrafią wypracować, wspólne metody działań środowiskowych, kompleksowo rozwiązujące problemy społeczności. Składa się na to kilka najczęściej występujących przyczyn.

Brak kooperacji pomiędzy instytucjami i organizacjami, powoduje że realizowane działania oparte są na różnorodnej diagnozie, nie wykorzystują w pełny sposób istniejącej bazy i przez to są mniej efektywne. Często brak informacji o innych programach interwencyjnych i wspierających powoduje, że działania te wzajemnie znoszą własne efekty, wzajemnie się krzyżują lub powielają w różnych okresach.

Brak osobistych relacji między osobami bezpośrednio pracującymi w mikrośrodkowiskach utrudnia koordynację, wymianę wiedzy i doświadczeń lub uniemożliwia budowanie wspólnych programów.

Rys. Schemat nieskoordynowanych działań instytucji i organizacji:

Pracę nad zmianą tego modelu podjęło Towarzystwo „Kuźnia” w 1995 roku realizując program „Centrum Oddziaływań Środowiskowych” na terenie trzech osiedli „Denków”, „Gutwin” i „Kuźnia”. (Szczegółowy program znajduje się w aneksie).

Inne instytucje i organizacje podejmowały podobne działania, ale nie było dostatecznego przepływu informacji i koordynacji na poziomie miasta.

Zrealizowanie pilotażowego programu ujawniło szereg mechanizmów istniejących w środowisku zawodowym osób z dziedziny profilaktyki. Pozwoliło podjąć otwartą dyskusję oraz próby wystandaryzowania zasad tworzenia i realizacji działań profilaktycznych, dało szansę na budowanie wspólnych strategii profilaktycznych skoncentrowanych na zadaniach. Zwrócono uwagę na fakt, że instytucje koncentrują się na brakach. Organizacje pozarządowe, akcje społeczne koncentrują się natomiast na możliwościach i umiejętnościach. Skoordinowanie ich pozwoli skorzystać z zasobów w nowy sposób, maksymalizując efektywność.

Stwierdzono, że trudno na poziomie profilaktyki pierwszorzędowej i drugorzędowej oddziaływać tylko na dzieci. Niezbędne jest umieszczenie rodziny w centrum oddziaływań. Skuteczność podniosą wspólne działania różnych instytucji. Dlatego właściwe wydaje się powoływanie na osiedlach Centrów Oddziaływań Środowiskowych. Dzięki temu dojaśniane będą zakresy działań poszczególnych służb:

- policji – zbieranie faktów o rodzinie,
- opieki społecznej – zabezpieczenie socjalne, wyżywienie i motywowanie do zmian,
- pedagoga – ustalanie indywidualnych program pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowanie interwencji w rodzinie,
- pielęgniarki środowiskowe, badanie stanu zdrowia opisywanie niepokojących zjawisk, zgłaszanie ich dzielnicowemu i zespołowi;
- organizacje pozarządowe – organizowanie systemów wsparcia.

Gdy w ciągu 3 miesięcy brak jest postępów w zmianie sytuacji w rodzinie, zespół może zwrócić się do specjalisty (superwizora) o pomoc w ustaleniu dalszej strategii postępowania. Raz w roku organizowana będzie konferencja podsumowująca działania zespołów. Upowszechniane będą strategie pozytywnych rozwiązań. Najskuteczniejsze zespoły zostaną nagrodzone. Tutaj będą też powstawały wnioski do dalszego programu.

I. Gdy rodzina ma świadomość że dzieje się w niej źle i jest zmotywowana do zmiany. Ogranicza ją wstyd i brak informacji o instytucjach i osobach mogących udzielić jej pomocy.

Strategią postępowania jest dbanie o powszechność informacji o osobach i instytucjach poprzez:

- wydawanie kalendarza profilaktycznego z adresami instytucji,
- rozwieszanie informacji w miejscach częstego przebywania (szkoły, poradnie zdrowia), wydawanie biuletynu,
- poświęcenie jednej lekcji wychowawczej wyjaśniającej dzieciom i młodzieży czym zajmują się te instytucje czy osoby
- na spotkaniach z rodzicami informowanie o sposobach uzyskiwania pomocy,
- zapozdawanie pielęgniarek, nauczycieli, pedagogów z interwencją w sytuacji kryzysu, fazach reakcji na uraz i metodach odreagowania psychologicznego,
- upowszechnianie interwencji motywujących do podjęcia leczenia podczas spotkań w różnych grupach zawodowych oraz rodzicami,
- tworzenie systemu bezpiecznych osób (np. z ruchu A.A., psychologów, pedagogów).

II. Gdy rodzina nie ma poczucia, że jej funkcjonowanie jest patologiczne i nie chce zmiany.

Zmienione spostrzeganie rzeczywistości będzie powodowało nie zauważanie informacji i funkcjonowanie w silnych mechanizmach obronnych.

Strategie postępowania to:

1. Organizowanie zespołów fachowców budujących program pomocy dziecku i rodzinie skupionych w Centrum Oddziaływań Środowiskowych uwzględniając:
  - Rozmontowywanie zaprzeczeń poprzez dostarczanie faktów o zdarzeniach, reagowanie na patologiczne zachowania jawnie i konsekwentnie. Zachowując jednocześnie dbałość o godność, unikając poniżania.
  - Neutralizowanie oporu poprzez poszukiwanie zasobów rodziny i systemów wsparcia.
  - Tworzenie sytuacji w których możliwe jest przeżycie sukcesów wskutek podejmowania jakiegokolwiek aktywności (podjęcie leczenia, próby zdobycia pracy).
  - Wzmacnianie dziecka i zapewnienie możliwości udziału w zajęciach świetlicowych. Doświadczenie pozytywnego opiekuna.

- Kruszenie mechanizmów obronnych przez interwencję kryzysową fachowców.
- Motywowanie do zmian przez:
  - zmianę struktury rodziny (wchodzenie np. pracownika socjalnego, pedagoga),
  - proponowanie jej innych zachowań niż dotychczas,
  - wzmacnianie osoby pozytywnej w rodzinie,
  - zachęcanie do współzawodnictwa (który z członków rodziny wykazuje najszybsze zmiany).

Barierą która często uniemożliwia współpracę osób z różnych instytucji jest konieczność dochowywania tajemnicy. Uniemożliwia ona przekazywanie sobie informacji o konkretnej rodzinie. Powoduje, że różne instytucje działają oddzielnie. W tej sytuacji możliwe jest także pozorowanie działań, usprawiedliwianie własnej nieskuteczności.

Postanowiono więc, że wyjściem z tej sytuacji będzie *zachowanie tajemnicy zespołu*, który zebrał się aby ustalić wspólną strategię postępowania. Kolejne zaś spotkania zespołu będą monitorowaniem, które posunięcia okazują się skuteczne.

Wielość spojrzeń wynikająca z interdyscyplinarności członków spowoduje szersze spojrzenie na problem. Jego dookreślenie i odnajdywanie różnorodnych rozwiązań. Rodzina zaś otulona gronem życzliwych osób powoli zacznie budować własne granice i nowe systemy przystosowawcze.